

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2022)

Zahide EFE

Arş. Gör., Osmaniye Korkut Ata
Üniversitesi
zahideefe@osmaniye.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-1411-4557>

Adli ve Karaferye Şehrengizi

Adli and His Sehrengiz of Karaferye

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 02.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 25.08.2022

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2022

Atıf/Citation

Efe, Z. (2022). Adli ve Karaferye Şehrengizi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (2), 569-603.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1139562>

Efe, Z. (2022). Adli and His Sehrengiz of Karaferye. *Journal of Academic Language and Literature*, 6 (2), 569-603. <https://doi.org/10.34083/akaded.1139562>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Klasik Türk edebiyatı şairleri yazmış oldukları manzumelerde yaşamış oldukları veya bir şekilde yollarının keşiştiği şehirleri ve bu şehirlerin sahip oldukları çeşitli özellikleri şiirlerine malzeme olarak kullanmışlardır. Bu kullanımlar neticesinde zamanla edebiyatımızda yerleşim yerlerini doğrudan veya dolaylı olarak konu edinen birçok edebî tür ortaya çıkmıştır.

Bu edebî türler içerisinde yer alan şehrengizler, şehirlerin ve şehirlerde yaşayan meşhur kişilerin belli bir kompozisyon içerisinde anlatıldığı eserlerdir. Özellikle 16. yüzyılda büyük rağbet gören şehrengizler, her ne kadar sonraları gözden düşmüş olsa da 18. yüzyıla kadar yazılmaya devam etmiştir. Bu türün gelişmesinde özellikle Rumelili şairlerin büyük etkisi olmuştur. Şehrengiz türünün ilk örneğini kaleme alan Rumeli kökenli şairlerden Priştineli Mesihî'den itibaren birçok şair, Rumeli coğrafyasındaki farklı şehirler için şehrengiz kaleme almıştır.

Bu şehrengizlerden biri de Osmanlılar zamanında Karaferye olarak adlandırılan ve günümüzde Yunan Makedonyası'nın güneyinde yer alan Béroia (Véria) şehri için kaleme alınan şehrengizdir. Adli mahlaslı bir şair tarafından 16. yüzyılda kaleme alınan ve 203 beyitten müteşekkil olan *Karaferye Şehrengizi*, mesnevi nazım şekline sahiptir. Eserde Karaferye şehrinin sahip olduğu bazı özellikler ile şehirde yaşayan yirmi güzel tavsif edilmiştir.

Bu çalışmada şimdiye kadar varlığı bilinmeyen *Karaferye Şehrengizi*'nin şekil ve muhteva özellikleri üzerine birtakım değerlendirmelerde bulunularak eserin çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, 16. yüzyıl, Adli, şehrengiz, Karaferye.

Abstract

The poets of classical Turkish literature used the cities they lived in or crossed paths in some way and the various features of these cities as materials for their poems. As a result of these uses, many literary genres have emerged in our literature that directly or indirectly deal with the settlements.

Sehrengiz which is among these literary genres, is a work in which cities and famous people living in cities are described in a certain composition. Sehrengiz which was especially popular in the 16th century, continued to be written until the 18th century, although it fell in disfavor later. Especially Rumelian poets had a great influence on the development of this genre. As from Mesihî of Prishtina, one of the poets of Rumelian origin that wrote the first example of sehrengiz, many poets have written sehrengiz for different cities in the geography of Rumelia.

One of these sehrengiz is the one that was written for the city of Béroia (Véria), which was called Karaferye in the time of the Ottomans and is located in the south of Greek Macedonia today. Consisting of 203 couplets, Karaferye Sehrengizi, written by a poet with a

pseudonym in the 16th century or before, has the form of masnavi verse. In the work, some features of the city of Karaferye and twenty beauties living in the city are described.

In this study some evaluations were made on the form and content features of Karaferye Sehgengiz whose existence was unknown until now and the translated text of the work was included.

Keywords: *Classical Turkish literature, 16th century, Adli, sehrengiz, Karaferye.*

Giriş

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin, bizzat tecrübe ettikleri ya da çevrelerinde şahit oldukları her türlü olay, durum ve gözlemleri şiirlerinin konusu hâline getirmeleri neticesinde muhteva açısından çeşitlilik ve zenginlik arz eden birçok edebî tür ortaya çıkmıştır. Bu edebî türlerden biri de özellikle 16. yüzyılda büyük bir rağbet gören şehrengizlerdir.

Günümüze kadar şehrengizler üzerinde birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalarda şehrengizler farklı şekillerde tanımlanmıştır. “Bir şehrin güzellerini tasvir maksadıyla kaleme alınmış eserlerdir.” (Levend, 1957, s. 13), “Bir şehrin güzellerini, tabii ve sosyal özelliklerini tasvir maksadıyla yazılan nazım türüdür.” (Akkuş, 1987, s. 6), “Bir şehrin güzelleri, güzellikleri, güzel yerleri, ziyaretgâhları, mimari eserleri, suyu, havası, hayat biçimi vb. hakkında tanıtıcı çizgiler veren ve yer yer bunları öven eserlerdir.” (Kırkkılıç, 1994, s. 94), “Bir şehrin kendisine aşk duyulan güzel ve çoğu çarşı esnafından olan delikanlılarını tasvir eden ve öven şiirlerden oluşan eserdir.” (Tezcan, 2001, s. 162), “Farsça şehr ve engiz (harekete getiren, karıştıran) kelimelerinden oluşan şeh-engiz bir şehrin güzellerini, doğal ve tarihî güzellikleriyle sanat ve meslek dallarında ün yapmış kişileri ve onların sosyal durumlarını anlatır.” (Kaya, 2010, s. 461), “Bir şehrin tanınmış, bilinen ve meşhur kişilerinin yani “güzellerin” belirli bir kompozisyon dâhilinde ele alındığı, müstakil ve manzum eserlerdir.” (Tıgılı, 2020, s. 79) şeklinde yapılan tanımlar bunlardan bazılarıdır.

Şehrengizlerin yazımında şairlerin nazım şeklindeki tercihleri daha çok mesneviden yana olsa da zaman zaman kaside, terkeb-i bend, muhammes gibi farklı nazım şekilleriyle de şehrengizler yazılmıştır. Bu nazım türlerinde genellikle aruzun kısa vezinlerinden biri olan *mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün* tercih edilmiş ve sade, anlaşılır bir dil kullanılmıştır (Kaplan, 2018, s. 784).

Şehrengizlerin büyük çoğunluğunda ortak bir kompozisyondan bahsetmek mümkündür. Giriş bölümünde tevhid ve na’t yanında çoğunlukla klasik münacatlardan farklı olarak -güzelere tutkunluk sebebiyle bazı dinî görevler aksatıldığından- suçluluk ve pişmanlık duygusunun ifade edildiği, Allah’tan bağışlanma dileyen bir münacat yer alır. Ardından mi’râciyye vb. şiirlerle Hz. Peygamber’i, Hulefâ-yi Râşidîn’i, dönemin padişahını, sadrazam vb. ileri gelenleri

öven methiyeler gelir. Bu arada müellif kendisi hakkında bilgi içeren, okuyucudan özür dileyen, kış, bahar, gece ve gündüz tasvirleri ihtiva eden manzumelere yer verebilir. “Sebeb-i nazm-ı şehrengîz/hasbihal” bölümünde padişahın şehri ziyareti, bir dostun ricada bulunması, görülen bir rüya gibi sebeplerden ötürü eserin yazıldığı açıklanır. “Âgâz-ı dâsitân” denilen, asıl konunun işlendiği bölümde şair önce söz konusu şehrin diğer şehirlere olan üstünlüklerini dile getirir. Şehrin çeşitli semtleri, bu semtlerin tabii güzellikleri, mimari eserlerin tanıtımı vb. hakkında bilgilerin aktarıldığı kısmın ardından şöhretlerine göre güzellerin anlatımına geçilir. Bunlar adlarına ya da sanatlarına uygun cinaslarla bir tablo halinde tasvir edilir. Hatimede şair şehrin güzellerinin ve güzelliklerinin saymakla bitmeyeceğini, kendisinin ancak bu kadarını yazabildiğini ifade eder ve eserini güzellere duada bulunarak bitirir (Kaya, 2010, s. 461).

Şehrengizlerde şehir tasvirlerinin ölçüsü, arka bir fon olarak değerlendirildiği düşünüldüğünden şairden şaire farklılık gösterebilir. Şair, uzun tasvirler yapabildiği gibi, sadece şehrin adını söylemekle de yetinebilir. Hatta Neşâtî örneğinde olduğu gibi metinde şehrin adına dahi yer verilmeyebilir. Güzellerin belirlenmesinde şairin bir seçimi, tercihi vardır. Herkesi eserine dâhil etmez, bunu da eserinde açıkça belirtir. Şehrengizler üzerine yapılan çalışmalarda genellikle esnaf güzeller vurgusu yapılsa da toplumun her tabakasından, meslek grubundan güzellere yer verilir. Güzel olarak nitelendirilen kişiler isim, lakap, meslek, yaşadıkları yer ve mensup oldukları din esas alınarak söz sanatlarıyla genellikle 2 ilâ 10 beyit arasında tasvir edilerek methedilir. Beyit sayılarının daha fazla olduğu örnekler de vardır (Tıgılı, 2020, s. 79).

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda şehrengizler; “tek bir güzele ait olup hasbihal veya sergüzeştname tarzında yazılan, bununla birlikte şehrin tasvirlerine de yer verenler”, “bir yerin güzellerini, bazı kişilerini ya da sanat erbabı ile mesleklerini tasvir edenler”, “bir şehrin sadece gezip görülmeye değer doğal güzelliklerini, tarihî mekânlarını ve sosyal özelliklerini anlatanlar” şeklinde üç gruba ayrılmıştır (Kaya, 2010, s. 461). Ancak Lâmi’î Çelebi’nin *Bursa Şehrengizi*’nin Avusturya Milli Kütüphanesi’nde yer alan nüshasının yayını ile (Tezcan, 2001) şehrengiz konusunda belki de en büyük tanım ve tasnif problemi ortadan kalkmıştır. Bu makaleye kadar şehrengizde sadece şehir tasvirinin olduğu, kişilerin bulunmadığı görüşü hâkimken, kişilerin olduğu bölümün bu makale ile ilim âlemine tanıtılmasıyla bu bilgi değişmiştir. Aynı zamanda şehrengizlerin kişi merkezli metinler olması sebebiyle bu üçlü sınıflandırmanın geçerli olmadığı ve şehrengizlerde şehrin güzellerinin merkeze alınıp diğer unsurların tali sayıldığı görülmektedir (Tıgılı, 2020, s. 15, 80).

Divan edebiyatının yerli mahsulleri arasında yer alan şehrengizler, toplum hayatını ve kendi çağının özelliklerini bir divandan daha canlı, daha renkli aksettirmesi bakımından önemlidir (Levend, 1957, s. 14). Türün örnekleri, dönemin ve bölge insanının yaşantısı, sosyal çevrenin renkleri; toplumun inanç ve kabulleri, gelenek ve göreneklere açısından zengin malzemeye sahiptir. Yerleşim birimlerindeki

halk yaşamı, eğlence şekilleri; kıyafetler, yeme-içme alışkanlıkları; mesleki ve sosyal sınıfların yaşam farklılıkları ve farklı eğlenme biçimleri gibi pek çok toplumsal motif, şehrengizlerin renkli dünyasını oluşturmuştur (Akkuş, 2013, s. 236).

Türk edebiyatında ilk şehrengiz, Mesîhî tarafından Edirne şehri için II. Bayezid zamanında 1486 veya yakın sonrasında; ikinci örnek ise Zâtî tarafından aynı şehir ve aynı padişah döneminde en erken 1500'lerin ilk yıllarında yazılmıştır (Tıĭlı, 2020, s. 85). Daha sonra pek çok divan şairi tarafından Âbkır, Antakya, Aydın, Bağdat, Belgrad, Budin, Bursa, Diyarbakır, Edincik, Edirne, Eyüp, Gelibolu, Halep, İnebahtı, İstanbul, İştîp, Karaferye, Kütahya, Lefkoşa, Manisa, Mostar, Moton, Revan, Rize, Saray, Sinop, Siroz, Taşköprü, Üsküp, Yenice ve Yenişehir gibi birçok şehir için şehrengiz kaleme alınmıştır.

İlk örneĭi Priştineli Mesîhî'ye ait olan ve XVI. yüzyıldan itibaren revaç bulan şehrengiz türü, Rumelili şairlerin kalemleriyle gelişme göstermiştir. Bir taraftan Rumeli'nin şehir, kasaba, dağ, nehir vs. gibi unsurlarını divan şiirine malzeme yapan ve bunların etrafında şekillenen hayallerle beyitleri süsleyen şairler, diğeri taraftan bu cezbedici coğrafyanın şehirleri için müstakil şiirler ve şehirleri adına şehrengizler yazarak edebiyat tarihine mal etmişlerdir (Göre, 2017, s. 112).

Edebiyatımızda şehrengizler ve şehrengiz benzeri eserlerin 22'sinde 14 Rumeli şehri¹ konu edilmiştir. Za'fi-i Gülşeni'nin Abkır, Hayretî'nin Belgrad, Dürri'nin Gümülcine, Za'fi-i Gülşeni ve Maksadî'nin İştîp, Garâmî'nin Karaferye, Hacı Derviş'in Mostar, Za'fi-i Gülşeni ve Dürri'nin Moton, Cem'î'nin Podgorica ve İškodra, Sâni'nin Rodos, Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî ve adı bilinmeyen bir şairin Siroz, Üsküplü İshâk Çelebi'nin Üsküp, Hayretî, Usûlî, Za'fi-i Gülşeni ve Maksadî'nin Yenice, Bursalı Rahmî, Vahîd Mahtûmî ve Yenişehirli Avnî Bey'in Yenişehir şehrengizleri Rumeli şehirlerini konu alan eserlerdendir (Karaca, 2019, s. 430-31).

Tıĭlı (2020), yayımlanmış ve yazma hâlindeki şehrengiz metinlerinin kataloĭunu verdiği çalışmasında şehrengiz olarak kabul edilen ve elimizde olan 55 şehrengiz, kaynaklarda adı geçen ve yalnızca bazı beyitleri elimizde olan 16 şehrengiz ve şehrengiz olarak yayımlanan fakat müstakil bir eser hüviyetinde olmayıp başka bir şehrengizin parçası olan 1 şehrengiz olmak üzere edebiyatımızda şehrengiz türünde yazılan 72 eserin tanıtımını yapmıştır. Tıĭlı, şehrengiz olmayan fakat şehrengiz olarak yayımlanan 10 eser ile kataloglarda yanlışlıkla şehrengiz olarak kaydedilen 8 eseri şehrengiz kapsamının dışında tutmuştur.

¹ Şehrengizlerde Balkan şehirleri ile ilgili bk. Aydınç, N. (2017). Türk edebiyatında şehrengizler ve Balkan şehirleri. *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 1*. Gece Kitaplığı, 77-108; Göre, Z. (2017). Rumeli şehrengizleri ve bu şehrengizlerde Rumeli. *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*. Gece Kitaplığı, 109-144.

Yapılan yeni inceleme ve araştırmalar neticesinde klasik Türk edebiyatının sahip olduğu zenginlikleri aksettiren farklı numuneler gün yüzüne çıkmaya devam etmektedir. Bunlardan biri de böyle bir gayrete matuf olarak yapılan katalog taramaları esnasında İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi “TY 10002” numaralı şiir mecmuasında tespit edilen ve ilk defa bu çalışma vesilesiyle ilim âleminin haberdar edileceği *Karaferye Şehrengizi*²’dir. Adli mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan bu eserle birlikte edebiyatımızda tam bir şehrengiz özelliği gösteren eser sayısı 73’e yükselmiştir. Bu çalışmada daha önce Garâmî tarafından Karaferye hakkında yazıldığı bilinen ancak şimdilik kayıp olan şehrengiz² dışında bu şehir için yazılan ikinci şehrengiz olma hüviyetini haiz olan *Karaferye Şehrengizi* sahip olduğu şekil ve muhteva özellikleri açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

1. Karaferye Hakkında

Karaferye, Yunan Makedonyası’nın güneyinde bugünkü adı Béroia (Véria) olan şehirdir. Selânik’in batısında Vermio Dağı’nın eteklerinde kurulmuştur. Selânik-Manastır (Bitola) demiryolu üzerindedir (Kiel ve Gara, 2001, s. 394-94).

17. yüzyılda kaleme alınan *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*²’nde verilen bilgilere göre Karaferye şehri, Rum tekfurı Şerfice Kral kızı Aya Merye adlı bir kral kızı yapısıdır. Daha sonra 774/1372-73 tarihinde Sultan I. Murad asrında Gazi Evrenos bu kalenin alınması için kumandan tayin olup gelirken önlerine Kara Koca, Kara Ece, Kara Mürsel ve Kara Ferye adlı gazileri öncü kuvvet olarak tayin etmiştir. Kale’nin altına geldiklerinde hemen Kara Ferye adlı gazi kementlerle ve bütün adamlarıyla kaleye çıkıp fethetmiş ve bu yüzden bu kalenin ismi o gazinin ismiyle isimlenip Karaferye denilmiştir.

Fetihten sonra kalesini yıktıkları için dizdar ve kale neferleri olmayan şehrin ayanı ve kibarı çoktur. Eski zamanda gayet sarp olan kale, iki minare boyu yüksekliğinde kulelere sahiptir. Bu kalenin iki tarafı cehennem çukurlarına benzer uçurumdur, dereli ve tepeli yerlerdir. Şehir de bir dereli ve tepeli geniş vadi içinde dört bin adet kiremitli, bağ bahçeli ve her evde birer abıhayat akarsulu, altı ve üstlü kâgir yapılardan oluşmuştur.

Avusdos Yaylağı, yüksek bir dağ olup yabani otlu ve nice bin abıhayatlı yayladır. Şehrin bütün suları bu yaylada Peşker Köyü adlı bir köyde bir kayadan çıkar, büyük bir gezinti, mesire ve dinlenme yeridir. Bunun haricinde 26 yerde İrem gibi gezinti yerleri vardır, ama bunlardan en mamuru Çağlayık mesiresi, sanki Acem hıyabanıdır (Kahraman, 2011, s. 178-183).

² Bu şehrengizin varlığından Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*²’sında bahsetmektedir (Kılıç, 2018, 687).

2. Karaferye Şehrengizi

2.1. Müellifi ve Telif Tarihi

Karaferye Şehrengizi'nin müellifi, Adli mahlaslı bir şairdir. Şair, *Şehrengiz*'in “Ender-Tevhîd-i Şehr-engîz-i Şehr-i Karaverye Güft-i Adli” ile “Münâcât-ı Adli Be-Bârî Hudâ ‘Azze İsmihü ve İzhâr-ı Cürm-i Hod” başlıklarında ve iki beytinde mahlasının Adli olduğunu açıkça belirtmiştir. Bu da *Karaferye Şehrengizi*'nin Adli'ye aidiyetini kesin bir şekilde ortaya koymaktadır:

Kıl anuñ rûh-ı pākine müdāmî
Ya ‘**Adli**’ cān ile dilden selāmı (b. 34)

Unıtma gice gündüz key şaşın sen
Oları ‘**Adli**yā medh ü şenādan (b. 204)

Bu durumda Adli'nin hayatı hakkında yapılabilecek çıkarımlar sınırlı olup bunlar *Şehrengiz* metninden ve *Şehrengiz*'in kayıtlı olduğu mecmuanın tertip tarihinden hareketle yapılacak olan değerlendirmelerden ibarettir.

Adli, *Şehrengiz*'inde güzeller vasfında ilk olarak “İbn-i Yemîn” adlı bir güzelden bahsetmektedir:

Yekî şehr-i cemālün İbn-i Yāmîn
Bulur cān mürde gūş itse kelāmın
Gice gündüz olup şevk ile rāğıb
Dil ü cāndan olupdur ‘ilme tālīb

İşin dā'im cefāya eylemiş şarf
Rahmı ecvef ü cevri muzā'af

Bu hüsn ü hulûk ile anı birāder
Gören dir Yūsuf-ı şānî birāder (b. 93-96)

Bu güzelin, 16. yüzyıl tezkirecilerinden Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'sında hayatı hakkında bilgi verilen, Karaferye doğumlu olup şiirlerinde Cevherî (ö. 1582/1590?) mahlasını kullanan şair olması kuvvetle muhtemeldir.³ Çünkü Adli'nin İbn-i Yemîn hakkındaki “ilme tālīb” ve “Yūsuf-ı şānî” ifadeleri, Âşık Çelebi'nin Cevherî hakkında sarfettiği “*Karaferye'dendür. Adı İbni Yemîn idi. Zemân-ı hüsnünde yâ Yūsuf'a birāder yâhud mihr-i sipihr-i çarumîn idi.*” (Kılıç, 2018, s. 219) ifadeleriyle örtüşmektedir.

³ Cevherî'nin hayatı hakkında bk. Kaplan (2014, 4 Mart). Cevherî, İbn-i Yemîn. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevheri-ibni-yemin>.

Adlî'nin İbn-i Yemîn hakkında kullanmış olduğu "ilme tâlib" ve "Yûsuf-ı sâni" ifadesi, onun *Karaferye Şehrengizi*'nin kaleme alındığı zaman, henüz yaşı genç bir medrese talebesi olduğuna işaret etmektedir. İbn-i Yemîn'in (Cevherî) kaynaklarda 1582 veya 1590 yılı olarak gösterilen ölüm tarihi nazar-ı dikkate alındığında Adlî'nin de 16. yüzyılın ortalarında hayatta olduğu ve bu dönemde eserini telif ettiğini söylemek mümkündür.

Her ne kadar tezkirelerde ve biyografik kaynaklarda 16. yüzyılın ortalarında hayatta olduğu belirtilen Adlî mahlasını taşıyan bazı şairler bulunsa da; bu şairler hakkında verilen bilgiler arasında hem şehrengiz yazdıklarına hem de Karaferye ile bir münasebetlerinin olduğuna dair elde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.⁴ Bu durumda eldeki *Karaferye Şehrengizi*'nin bu şairlerden birine ait olabileceği gibi aynı mahlası kullanan ancak kaynaklarda kendine yer bulamamış başka bir şaire de ait olabileceğini söylemek mümkündür.

Hem Adlî'nin 16. yüzyılın ortalarında hayatta olduğunu hem de *Karaferye Şehrengizi*'ni bu dönemde yazdığını teyit eden bir başka karine de *Şehrengiz* metninin kayıtlı olduğu şiir mecmuasıdır. Çünkü her ne kadar bu mecmuanın tertip tarihi belli olmasa da Yavuz Sultan Selim'in vefatı (926/1519-20), Rodos'un fethi (929/1522-23), Revânî'nin vefatı (930/1523-24), Deli Birader'in İstanbul'da bina ettiği kaplıcanın yıkılması (938/1531-32) gibi olaylara düşürülmüş tarih manzumeleri ile Amrî (ö. 1523/24?), Hayretî (ö. 1534/35), İshâk Çelebi (ö. 1538) ve Usûlî (ö. 1538) gibi şairlerin manzumelerini ihtiva etmesi 16. yüzyılda tertip edildiği yönünde önemli ipuçlarıdır.

2.2. Şekil Özellikleri

Mesnevi nazım şekliyle yazılan *Karaferye Şehrengizi*, toplam 203 beyitten müteşekkildir. Eserin sonunda yer alan 6 beyitlik münacat bölümü ise gazel nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

İlk örnek olarak kabul edilen Mesîhî'nin *Edirne Şehrengizi*'nde sonuç ve dua mahiyetinde beşer beyitlik iki gazel bulunmaktadır. Mesîhî'nin tesiriyle hatime ve dua kısmında gazel yazma bazı şairler tarafından bir gelenek hâline getirilmiştir (Tıǧlı, 2020, s. 208). Gelibolulu Âlî'nin *Gelibolu Şehrengizi* (Aksoyak, 2018, s. 1395), Hâdî'nin *Saray Şehrengizi* (Aydemir, 2001, s. 56), Behiştî'nin *Bursa Şehrengizi* (Tıǧlı, 2021, s. 338), Beyânî'nin *Sinop Şehrengizi* (Tanrıbuyurdu, 2016, s. 1660), Za'fî'nin *İştîp Şehrengizi* (Çakıcı, 2010, s. 106), Câmî'î'nin *Manisa Şehrengizi* (Tıǧlı, 2008, s. 244) ve Taşlıcalı Yahyâ Bey'in *İstanbul Şehrengizi*'nin (Çavuşoǧlu, 1969, s. 107-108) sonunda beşer beyitlik gazel bulunmaktadır. Bu geleneğin tesiri ile Adlî'nin de *Şehrengiz*'inin sonunda altı beyitlik bir gazele yer verdiği görülmektedir.

⁴ Kaynaklarda 16. yüzyılda yaşadığı belirtilen Adlî mahlaslı şairler hakkında bk. (Çatović, 2014), (Kılıç, 2014a), (Kılıç, 2014b).

Eser, şehrengizlerin birçoğunda olduğu gibi aruzun hezec bahrinin “mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün” kalıbı ile yazılmıştır. Şair, vasl, imale, zihaf, med ve tahfif gibi aruz tasarruflarına başvurmuş olmakla birlikte genel itibarıyla vezni tatbik etmek hususunda başarılıdır. Bu aruz uygulamaları arasında en sık karşımıza çıkan uygulama ise imaledir.

203 beyitten oluşan *Karaferye Şehrengizi*'nin 197 beyitlik mesnevi kısmının 188 beyti kafiyelidir. Kafiyeler içerisinde en çok tercih edilen kafiye türü mücerred kafiye'dir. Şair yazmış olduğu 188 beyitin 84'ünde mücerred, 83'ünde mürdef, 9'unda müesses, 6'sında cinaslı ve 6'sında mukayyed kafiye kullanmayı tercih etmiştir. *Şehrengiz*'in sonunda yer alan 6 beyitlik gazel ise mücerred kafiye'ye sahiptir.

Adli, *Şehrengiz*'inin 197 beyitlik mesnevi kısmının 114 beytinde redif kullanırken 83 beyitte redif kullanmayı tercih etmemiştir. Kullanılan rediflerin büyük çoğunluğu eklerden oluşmaktadır. Bu rediflerin 90'i ek hâlinde, 16'sı kelime ya da kelime grubu hâlinde, 8'i ek+kelime hâlinindedir.

2.3. Muhteva Özellikleri

Şehrengizler kaside veya mesnevi nazım türlerinin sahip olduğu gibi bir kompozisyon dâhilinde (münacat, tevhid, na'ttan başlayarak hatime ve dua kısımlarını ihtiva eden bölümler veya kasidede olduğu gibi nesib, girizgâh, fahriye ve dua kısımları gibi) yazılır (Tıgılı, 2020, s. 79). *Karaferye Şehrengizi* de şehrengizlerin büyük çoğunluğunda yer alan ortak kompozisyona uygun olarak “tevhid, münacat, na't, bahar tasviri, sebeb-i telif, güzellerin tavsifi, tetimme ve hatime” olmak üzere sekiz bölümden oluşmuştur.

1-16. beyitler arasında yer alan “Ender-Tevhîd-i Şehr-engîz-i Şehr-i Karaverye Güft-i Adli” başlıklı bölümde şair, Allah'ın varlığına ve birliğine işaret eder. Allah'ın sonsuz nimetleri olduğunu ve bu nimetlerini zengin-fakir, Müslüman-kâfir ayırt etmeksizin herkese verdiğini dile getirerek şükreder.

Şehrengizlerde yer alan münacat bölümlerinde asıl anlatılmak istenen düşünce, şairin namazı, niyazı ve bütün dinî görevleri unutacak kadar güzellere tutkun olması, bu yüzden kendini suçlu görerek affını istemesidir (Levend, 1957, s. 13). *Karaferye Şehrengizi*'nin 17-27. beyitleri arasında yer alan “Münâcât-ı Adli Be-Bâri Hudâ ‘Azze İsmihü ve İzhâr-ı Cürm-i Hod” başlıklı münacat bölümünde ise şair, şehrengizlerdeki bu genel temayülün aksine Allah'tan affını dilemekle birlikte aşktan duyduğu pişmanlığa yer vermemiştir. Bu bölümde şair, Allah'ın insanları yaratmaktaki gayesinin O'nu bilmeleri ve ibadet etmeleri olduğunu dile getirir. Kendisinin ise batıllara uyarak Allah'ı unuttuğunu, Allah'a layık ameller işlemediğini, Allah'ın buyurmadığı yollara giderek çok günah işlediğini ve yüzünün kara olduğunu dile getirerek Allah'tan affını diler.

28-36. beyitler arasında yer alan “Der-Medh-i Muhammed Mustafâ vü Der-Medh-i Âl ü Ashâb u Ahbâb Rıdvânu’llâhi ‘Aleyhim Ecma’in” başlıklı bölümde şair, Hz. Peygamber’i Allah’ın nuru ve habibi olarak niteler. “Sen olmasaydın felekleri (kâinatı) yaratmazdım”⁵ hadisine işaret ederek cümle mevcudun yaratılış sebebinin Hz. Peygamber olduğunu dile getirir. Ardından Hz. Peygamber’in âli ve ashabını anarak onları din yolunun önderleri ve Allah yolunu gösteren kimseler olarak niteler. Allah’tan kendisini iki cihanda o sultanlara kul etmesini dileyerek bu bölümü sonlandırır.

37-51. beyitler arasında yer alan “Ender-Sıfat-ı Bahâr” başlıklı bölümde şair, bahar mevsiminin gelişini uygun kelime ve benzetmelerle tasvir etmiştir. Bahar mevsiminin gelişle dünya taze bir can bulmuş ve bahar rüzgârı her diyarı süslemiştir. Bahçeler baştan başa çiçeklerle dolmuş, kuşlar zevk ve safaya başlamış, sular bunun şevkiyle coşmuştur. Şair, âdeti bahar mevsiminde güzel bir bahçede kurulan işret meclisini resmetmiştir. Bu mecliste laleler ellerinde kadeh tutmakta ve gece gündüz sürekli içmektedir. Serviler başını sallamakta, çınar ellerini çarpmaktadır. Çiçekler gönülleri ferah bir şekilde safa meclisinde oturmakta, şakayıklar naz ile kırmızılar giyerek bahçe ehline oyun etmektedirler. Bahçenin çiçeklerle süslenmiş bu halini görenler onu cennete benzetmektedir. Şair, daha sonra kendi gönlüne seslenerek bahar mevsiminin her zaman kalmayacağını ve bu fırsatı kaçırmaması gerektiğini dile getirir.

52-92. beyitler arasında yer alan “Ender-Sebeb-i Nazm-ı İn-Makâle vü Sıfat-ı Şehr-i Karaverye” başlıklı bölümde ise şair, yolunun ansızın bir şehre düştüğünü bütün dünyayı baştan başa gezmesine rağmen böyle güzel bir şehir görmediğini dile getirir. Bu şehrin suları ve nimetleri boldur. Gecesi ve gündüzü cennet gibi olan bu şehirde sular her zaman akmaktadır. Öyle ki bu şehrin suları Bursa ve Şam’ı kınamaktadır. Şair bu şekilde şehrin genel vasıflarını zikrettikten sonra üçer beyitle Su Kapısı, Ali Bey Tekkesi ve Çağlayık denilen mekânlarını tavsif etmiştir.

60-62. beyitler arasında şehrin Su Kapısı denilen sağlam yapısından bahseden şair, göğe kadar yükselen kuleleri olan bu kalenin dünyada benzerinin olmadığını ve peri yüzlülerin bu yere gece gündüz geldiklerini dile getirir:

*Güzel yirdür bu şehrün Şu Kapısı
Ki şeddâdîdür anuñ her yapısı*

*Göge hem-ser anuñ bir kulesi var
Cihânda mişli yoğdur anuñ ey yâr*

⁵ Lev-lâke lev-lâk le-mâ-halaktül-eflâk: “Sen olmasaydın felekleri (kâinatı) yaratmazdım.” Aclûni, *Keşfü’l-Hafâ*, Hadis No. 2/164.

*Bu yire gice gündüz cem' olurlar
Peri- Peyker melek vü âdemîler* (b. 60-62)

Şair, 63-65. beyitler arasında Ali Bey Tekkesi'nden bahsetmiş ve bu yerin şehrin Mekke'si gibi olduğunu, güzellerin bu yere sürekli geldiğini ve bu makama gelenlerin burayı Dârü's-selâma benzettiklerini söyler:

*Dağı hüb yir 'Alî Beg Tekyesidür
Bu şehriñ ol şanasın Mekkesidür*

*Anı her dem tavâf ider şanemler
Lebi la' l ü dağı dendâni dürler*

*Selâmetle irenler bu maķâma
Ne beñzer didiler Dârü's-selâma* (b. 63-65)

Şair, 66-68. beyitler arasında ise Evliya Çelebi'nin de zikrettiği Çağlayık'tan bahsetmiştir. Bu yerin içi baştan başa çimenlik ve gül bahçeleri ile dolmuştur. Bu yerde gece gündüz sular çağlayıp akmakta ve sebze bahçelerini taze tutmaktadır:

*Dağı a' lâ güzel bir Çağlayıkdur
Cihân içre anuñ mânendi yoķdur*

*Ser-â-ser içi olmışdur çemenzâr
Yanında hâra degmez bâğ [u] gülzâr*

*Gice gündüz aķup çağlar şuları
Ter ü tâze tutar ol sebzezârı* (b. 66-68)

Daha sonra Karaferye şehrini gelip görenlerin hayretten parmaklarını ısıracağını, bu şehrin gezinti yerlerinin çok olduğunu ve her köşesini saymaya kalksa kıyamete kadar bitiremeyeceğini dile getirerek şehir tavsifini sona erdirir.

Şair, 72-92. beyitlerde ise eseri yazma sebebini açıklar. Bu şehrin içi boyu servi, yüzü gül, yanağı lale, ağzı gonca, saçları sümbül, beni fülful, her birisi güneşten parlak güzellerle doludur. Şair, şehirde gezip dolaşırken bu güzelleri görerek şaşkınlık ve hayranlık içinde kalmış; aklı şaşmış, gönlü de sevdaya tutulmuştur. Şairin bu hâlini gören bir dostu ona, söze kabiliyetinin olduğunu ve bu güzelleri methetmesini tavsiye eder. Bunun üzerine Adli, şehirdeki seçkin yirmi güzeli elinden geldiğince anlatmaya karar verir:

*Pür olmuş şehr içi serv-i revânlar
Yüzi gül lâle-ħad gonçe-dehânlar* (b. 72)

Göriccek bunları ‘aqlum şaşırđum
Maħabbet mevcini başđan aşırđum (b. 78)

Beni böyle göriccek didi bir yār
Bihāmdi’İllah ki söze ĩudretüñ var (b. 79)

Ne var medħ idesin sen işbuları
Ki bunlardur bu şehriñ yoğı varı (b. 80)

Diyelüm şāhum elden geldügince
Beyān eyleyelüm ‘aql irdügince (b. 85)

Yigirmi meh velĩ gün gibi mümtāz
Cihānda anlaruñ mānendidür az (b. 90)

Şair, 93-194. beyitler arasında yedi beyitle tavsifini yaptığı Dermānlı-zāde lakaplı güzel dışında kalan on dokuz güzelin beşer beyitle tavsifini yapmıştır. Tavsifi yapılan bu güzellerin bazıları sadece ismiyle (Halil Bâli, Hayder Bâli, Memî Bâli, Sinân Bâli, Dermānlızāde, Ahmed, Hâcî Bâli, İbn-i Yâmîn), bazıları hem isimleri hem de atası veya lakaplarıyla (İlmî İbrâhîm, Gül Mustafâ, Reisoğlı Hasan Bâli, Hızroğlı Hüseyin Bâli, Kâzizāde Mehemed Çelebi, Kâzizāde Âli Çelebi, Sipâhizāde Atâ Bey, Selâmlızāde Memiş, İbn-i Bahâdır Sinân Bâli, Kurdzāde Halim Bâli, Uzun Bâlizāde Memî Bâli, İsizāde Memî Bâli) zikredilmiştir.

Bu şahıslardan sadece dördünün meslekleri doğrudan zikredilmiş olup bu meslekler şunlardır: Sipâhî, keş-ger, müezzin, attar. Şair; şehrengiz geleneğine uygun bir şekilde tavsifini yaptığı güzelleri, isimleri veya meslekleriyle ilgili çağrışımlardan yararlanarak anlatma yoluna gitmiştir. Örneğin Halil Bâli isimli güzelden bahsedilirken telmih yoluyla Hz. İbrahim’i çağrıştıracak şekilde “Ka’be, Merve” ve “zemzem” kelimelerinin kullanımı tercih edilirken; mesleği sipahilik olan Sinân isimli güzel “sinân, tiğ, şâh, at, meydân” ve “tîmâr” gibi kelimelerle; mesleği keş-ger (ayakkabıcı) olan Dermānlı-zāde isimli güzel ise “başmak, üstâd, müşte, kak-, çiriş çanağı, igne” ve “dik-” kelimeleriyle tavsif edilmiştir.

*Karaferye Şehrengizi’*nde tavsifi yapılan güzellerin isimleri, meslekleri ve sahip oldukları lakapları şu şekildedir:

Beyit	İsim	Lakap	Meslek
93-97	İbn-i Yâmîn	-	-
98-102	İbrâhîm	İlmî	-
103-107	Mustafâ	Gül Mustafâ	-
108-112	Hasan Bâli	Reisoğlı	-
113-117	Hüseyin Bâli	Hızroğlı	-

118-122	Mehemmed Çelebi	Kâzizâde	-
123-127	Âlî Çelebi	Kâzizâde	-
128-132	Atâ Bey	Sipâhizâde	-
133-137	Memîş	Selâmlizâde	-
138-142	Halîl Bâlî	-	-
143-147	Hayder Bâlî	-	-
148-152	Memî Bâlî	-	-
153-157	Sinân Bâlî	İbn-i Bahâdır	-
158-162	Sinân Bâlî	-	Sipâhî
163-169	Dermânlî-zâde	-	Kefş-ger
170-174	Ahmed	-	Müezzin
175-179	Halîm Bâlî	Kurdzâde	-
180-184	Hâcî Bâlî	-	-
185-189	Memî Bâlî	Uzun Bâlîzâde	Attar
190-194	Memî Bâlî	İsî-zâde	-

195-203. beyitler arasında yer alan tetimme ve hatime bölümünde ise şair, tavsifini yaptığı güzellerin her türlü beladan uzak ve esenlik içinde olmaları için Allah'a dua ederek eserine son verir.

2.4. Dil ve Üslup Özellikleri

Adli, yazmış olduğu *Şehrengiz*'inde bazı deyimlere yer vererek eserine daha sade ve anlaşılır bir ifade tarzının hâkim olmasını sağlamıştır. Bu deyimlerden bazıları şunlardır: “Akıl ermek, aklını şaşırmaq, can bulmaq, can vermek, el uzatmaq, el vermek, elinden gelmek, kendini bilmek, kılıç çekmek, kul olmak, parmak ısırmaq, selam vermek, su vermek, yalın ayak başı kaba, yüz döndürmek, yüzü ak, yüzü kara.”

Karaferye Şehrengizi'nde eserin yazıldığı dönemin dil özelliklerini yansıtan ancak bugün için arkaik özellik gösteren bazı kelimeler de karşımıza çıkmaktadır. “Âl etmek, başın salmaq, düzetmek, em, ırmak, igen, işbu, kaçan, kakkak, kamu, katı, key, nite, öndül, sımak, sırmak, suvarmaq, tuş olmak, yumak” gibi kelimeler bu kabildendir.

Aynı zamanda şairin kullanmış olduğu “bular, çeküben, idüben, işidüben, olar, uğrayuban, ummagıl, yapuban” gibi bazı kelimelerdeki ekler ile ünlülerin yazımında [ديامازز (diyemezüz), ايدالم (idelüm), ايلالوم (eyleyelüm), يوراكومي (yüregümi), ايلامسون (eylemesün), نجادر (nicedür)] devrinin dil hususiyetlerini de yansıttığı görülmektedir.

3. Nüsha Tavsifi

Karaferye Şehrengizi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi “TY 10002” numarada kayıtlı şiir mecmuasının 14b-18b sayfalarında kayıtlıdır. Baştan ve sondan eksik olan söz konusu şiir mecmuası, 46 varaktan müteşekkil olup 291x106

mm. ölçülerine sahiptir. Mecmuanın mürettibi/müstensihi ve tertip/istinsah tarihi belli değildir. Şehrengiz metni yirmi dokuz satır ve iki sütun hâlinde, talik hat ile kaleme alınmıştır. Başlıklarda sürh, metinde ise siyah mürekkep kullanılmıştır.

4. Çeviri Yazılı Metin

Ender-Tevhîd-i Şehr-engîz-i Şehr-i K̄araverye Güft-i ‘Adlî

mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün

1. Dilâ Allâha yüz biñ şükr ü minnet
Ki virdi biz k̄ulna dürlü ni‘ met
2. Beyân itmek dilerseñ birbirini
Diyemezüz anuñ biñde birini
3. Şayılmaz ni‘ metidür bî-nihâye
Sebîl itmiş dürür yoğsul [u] baya
4. Cihân içre eger kâfir müselmân
Umarlar sofrâ-i luğfindan ihsân
5. Zihî H̄ağ birisini eylemez red
Dimez bu müslüm[ân] yâhod bu mürted
6. Virür ni‘ metlerin cümle ber-â-ber
Te‘âlâ şānuhu Allāhu ekber
7. Var idi zātı yoğ iken bu ‘ālem
Yaradılmamış iken dağı ādem
8. Yaratdı k̄āf u nūndan k̄ā’inātı
Düzetdi emri ile şeş cihātı
9. Bu fānî dünyeye baqup dilâ sen
Şakın şanma ki ola kend’özinden
10. Bir iş ‘ālemde h̄iç kendünden olmaz
Olur diyen kişi kendüni bilmez

11. Ol olmasa nite olurdu dünyā
Niçe olurdu yā arz u semāvā
12. Eḥaddur zātınıñ yoḡdur şerīki
Dilā kāfir olur kim dirse iki
13. Bu ‘ālem şūretā andan tehīdūr
Velī ma‘ nī yüzinden baḡ ki pūrdūr
14. Anuñla ṭoludur maḡfī vū zāhir
Ḳamu varlık anuñdur evvel āḡir
15. Şalupdur pertevin mihr-i cemāli
Cihānda yir yoḡ andan ola ḡālī
16. Vücūdına anuñ kim itd’ise reyb
Yolın yañıldı güm-rāh oldu bī-reyb

Münācāt-ı ‘Adlī Be-Bārī Ḥudā ‘Azze İsmihü ve İzhār-ı Cürm-i Ḥod

17. Yaratmaḡdan Ḥudā ḡalk-ı cihānı
Ḡaraż neydüğini bildüñ mi anı
18. Bilüp Ḥaḡḡı ‘ibādet ḡılmadur bil
Aña lāyıḡ ‘amel ḡılmadur ey dil
19. Dilā bildüm anı ferd ü eḡaddur
İki dünyāda ol Ḥayy [u] Şameddür
20. Velī ḡiç kend’özümü bilmedüm ben
Ḥaḡā lāyıḡ ‘ameller ḡılmadum ben
21. Uyup bāṭıllara Ḥaḡḡı unuttum
Ḥudā buyurmaduḡı yolu ṭuttum
22. Ḳatı çoḡ işler itdüm āşikāre
Yüzüm gibi ḡamusı yüzi ḡara
23. Yine ben senden umaram ‘ināyet
İdesin ben güneḡkārūña raḡmet

24. Bu kamu suçlarımı ‘afv idesin
Bu yüz qaralarını maḥv idesin
25. Yüzümü āb-ı raḥmetle yuyasın
Baḳanlar görmeye hergiz qarasın
26. İşi kul olanuñ cürm ü ḥaḫādur
Velī ṣāh olanuñ luṭf u ‘aḫādur
27. İlähī it bu yüzüm qarasın aḳ
Ki varam ḥazretüñe ben yüzi aḳ

**Der-Medḫ-i Muḥammed Muṣṭafā vü Der-Medḫ-i Āl ü Aṣḫāb u Aḫbāb
Rıḍvānu’İlähī ‘Aleyhim Ecma’ın**

28. Ḥabīb-i Ḥaḳ ki ol nūr-ı Ḥudādur
Anuñ nām-ı ṣerīfi Muṣṭafādur
29. İki ‘ālemden oldur aṣl-ı maḳṣūd
Anuñçün var olupdur cümle mevcüd
30. Olaldan nūr-ı Ḥaḳ yüzinde peydā
Meh ile mihr oldı aña ṣeydā
31. İderler cümle ‘ālem aña meyli
Kim oldur iki dünyānuñ ṭufeyli
32. Şu kim ‘ıṣḳ ile bulmuşdur memātı
Cihānda buldı ol āb-ı ḫayātı
33. Qıl anuñ rūḫ-ı pākine müdāmī
Ya ‘Adlī cān ile dilden selāmı
34. Anuñ evlādına aṣḫābına hem
Daḫı āline vü aḫbābına hem
35. Olardur rāh-ı Ḥaḳḳuñ reh-nümāsı
Olardur dīn yolınuñ pīṣvāsı

36. Beni yā Rabb sen iki cihānda
Kıl ol sultānlara cān ile bende

Ender-Şıfat-ı Bahār

37. Meger bir dem nesīm-i nev-bahārı
Müzeyyen kılmış idi her diyārı

38. Cihān pīrini itmişdi cūvān ol
Şanasın bulmuş idi tāze cān ol

39. Ser-ā-ser bāğlar olmuşdı pür-ezhār
Ne yire baksañ olmuşdı çemenzār

40. Şalā iderdi kuşlar ıyş u nūşa
Bu şevk ile şular gelmişdi cūşa

41. Kü' ayt⁶ āvāzı tıtmışdı cihānı
Gülerdi güller işidüben anı

42. Tıtarıdı lāleler el üzre cāmı
Gice gündüz içerlerdi müdāmī

43. Şuvarlar servler başın şalardı
Çenār eṭrāfdan destin çalardı

44. Çiçekler oturup bezm-i şafāda
Olupdı her biri gamdan güşāde

45. Şakā'ıklar geyüp nāz ile alı
İderler idi bāğ ehline āli

46. El uzatduçça serve bād-ı şarşar
Çekerdi aña süsenler kılıçlar

47. Çiçekle bāğ içini zīnet olmuş
Görenler dir idi kim cennet olmuş

⁶ kü' ayt: kü' ayb N.

48. İderdi her çiçek bāğ içre şoĥbet
Ebed itmezler idi bu demi fevt
49. Gel ey dil sen de bu dem eyle ‘ işret
Bu dem el virmiş iken saña fırsat
50. Bu dem her demde kıala şanma bākī
Bugün yarın irişür iftirākı
51. Bu dem içre bir iki yār ile ben
İderken řevķ ile gül-geşt-i gülşen

Ender-Sebeb-i Nazm-ı Īn-Makāle vü şıfat-ı şehr-i şaraverye

52. Yolum tuş oldu nā-geh bir şehre
Ki ser çekmişdi kıullesi sipihre
53. Ser-ā-ser gerçi seyr itdüm bu dehri
Bunuñ veř görmedüm bir hūb řehri
54. şuları bol ni‘ metler[i] firāvān
Ne isterseñ kamu bī-ħad ü pāyān
55. Ne dürlü ister iseñ var yemişler
İrişen rāyegānı anı dişler
56. şaraverye olupdur bu yire ad
Gören bu şehri itmez cenneti yād
57. Cinān gibi bunuñ leyl ü nehārı
İçinde her dem aķar mā’-i cārī
58. Bu yire Ĥaķ anı ber-devlet itmiş
Kim anları içene minnet itmiş
59. şuları řa‘n ider Bursa vü řāma
Degül Bursa vü řām Dārü’s-selāma
60. Güzel yirdür bu řehrūñ řu řapusu
Ki ředdādīdür anuñ her yapusu

61. Göge hem-ser anuñ bir kullesi var
Cihānda mişli yoqđur anuñ ey yār
62. Bu yire gice gündüz cem^ç olurlar
Peri-peyker melek vü ādemiler
63. Dađı hūb yir ^ç Alı Beg Tekyesidür
Bu şehrūñ ol şanasın Mekkesidür
64. Anı her dem şavāf ider şanemler
Lebi la^ç l ü dađı dendānı dūrler
65. Selāmetle irenler bu maqāma
Ne beñzer didiler Dārü's-selāma
66. Dağı a^ç lā güzel bir Çađlayıqđur
Cihān içre anuñ mānendi yoqđur
67. Ser-ā-ser içi olmuşđur çemenzār
Yanında hāra degmez bāđ [u] gülzār
68. Gice gündüz aqúp çağlar şuları
Ter ü tāze tıtar ol sebzezārı
69. Gelüp her kim bu yiri kıla seyrān
Şırar barmağını hayretten ey cān
70. Teferrücgāhına yoq hadd ü gāyet
Güzel maħbūb her biri be-gāyet
71. Eger her gūşesin dirsem tamāmet
Tamām olmaya tā rüz-ı kıyāmet
72. Pür olmuş şehr içi serv-i revānlar
Yüzi gül lāle-ħad ğonçe-dehānlar
73. Kiminūñ saçları olmuşdı sūnbül
Kimisinūñ beñi olmuşdı fūlfül

74. Kimisinũn boyı olmuşdı ‘ar‘ ar
Kimisinũn şadi serv ü şanavber
75. Güneşden her birisi rũřen olmuş
Ne rũřen bil ki andan aşsen olmuş
76. Yirinden her biri olsa řitábān
Olur gũn yüzlerine deng ü řayrān
77. İderken ben dağı cān ile seyrān
Bulara gũnlũm oldu deng ü řayrān
78. Göricek bunları ‘aqlum şaşırdum
Maşabbet mevcini başdan aşırdum
79. Beni böyle göricek didi bir yār
Bişamdi’llāh ki söze řudretũn var
80. Ne var medđ idesin sen işbuları
Ki bunlardur bu řehrũn yoğı varı
81. Didũm ey yār-i cānum kim neyem ben
Güneş içindeki kem zerreyem ben
82. Cihānda zerenũn ne şudreti var
Güneşler vaşfına’çabile güftār
83. Velĩ olmamağ ařlıçũn sözüñ fevt
İdelũm pādiřāhum aña cür’et
84. Ki zĩrā söz řaķında söylemişler
şıma sözi ki cānı var dimişler
85. Diyelũm řāhum elden geldũğince
Beyān eyleyelũm ‘aql irdũğince
86. Velĩ senden umaram ey řabĩbũm
Görüp görmezlige urasın ‘aybum

87. Kişi görür mi ‘aybı olsa fâzıl
Hüneri ‘ayb görür olsa câhil
88. Meşeldür söylenür dillerde her gâh
Cihân içre ‘aybsuz ancak Allâh
89. Bu şehir içre egerçi çokdur âfet
Çamusı pür-leţâfet pür-zarâfet
90. Yigirmi meh velî gün gibi mümtâz
Cihânda anlaruñ mânendidür az
91. Güzellik bulmuş anlarda nihâyet
Olaruñ her biri gâyet kıyâmet
92. Beyân eyleyem anuñ her birin ben
Şadefveş güş urursañ bu yaña sen

Ender-Mahâbîb-i Şehr-i Karaverye

93. Yekî şehir-i cemâlûñ İbn-i Yâmin
Bulur cân mürde güş itse kelâmın
94. Bu hüsn ile görenler ol cüvânı
Virür ‘İsî lebine anı cânı
95. Gice gündüz olup şevk ile râgıb
Dil ü cândan olupdur ‘ilme tâlib
96. İşin dâ’im cefâya eylemiş şarf
O rahmı ecvef ü cevri muzâ‘af
97. Bu hüsn ü hulk ile anı birâder
Gören dir Yûsuf-ı şânî birâder

Der-Medh-i ‘İlmî

98. Birisi de benüm ol yâr-i cânum
Çomadı cevri ile hiç yâr cânum

99. Olupdur anuñ İbrāhīm nāmı
Baña kârı cefâlardur müdāmî
100. Niçün ol ruĥları gülzâr bir ân
İrüp hecr odını kılmaz gülistân
101. Şorarsañ maĥlaşm ‘İlmîdür anuñ
Göñül baña ger ol rûĥ-ı revânuñ
102. Neler çekdügümü hecrinden ol şâh
Bilür bilmezlenür va’llâhi her gâh

Der-Medĥ-i Gül Muştafâ

103. Nigâruñ biri de Gül Muştafâdur
O gül yüzli be-ġâyet bî-vefâdur
104. Perî gibi kaçâr gördükçe benden
Dilâ feryâd u dâd ol şâh elinden
105. İder mihri varup aġyâr-ı ĥâra
Göñül çek dir dimez derdin ne çâre (?)
106. Ne kılam n’eyleyem yâd itdi yârin
İşitmez bülbülinüñ âh u zârın
107. Güler yüz gösterür mi bir daĥı ol
Velî göñlüm yine olur aña ĥul

Der-Medĥ-i Ĥasan Bâlî

108. Birisi daĥı dildâruñ Ĥasandur
Anuñ ĥulķı gibi ĥüsni ĥasendür
109. O çoķlar sevdüğüm ġâyet güzeldür
Güzellik aña baĥş-ı Lem-yezeldür
110. Ĥasan ile Ĥüseyn ‘ışkına ol yâr
Şunarsa âb-ı vaşlın baña ne var

111. Re 'iṣoġlıdur ol ŧāh-ı mürüvvet
 ul idinse ne var ŧehri tamāmet

112. Dil ü dīvāne de anuñ ulıdur
 Yolında baġlamalı bir delidür

Der-Medh-i Hüseyn Bālī

113. Hüseyn adı velī Hızroġlı biri
 Deli itdi o ŧeh bernā vü piri

114. Görenler la' l-i ŧirini bir ān
 Kimi cān dir kimisi āb-ı hayvān

115. Öürsem Kerbelā-yı ġamda ger ben
 Baña bir atre ŧu virmez lebinden

116. ŧadā-yı hüsni anuñ ey birāder
 utupdur ġün gibi ŧehri ser-ā-ser

117. Seni bend itse zülfine ger ol ŧāh
 Dilā uŧlanur idüñ āni (?) va 'llāh

Der-Medh-i āzī-zāde Mehemmed Çelebi

118. Birisi āzī-zāde ŧeh Mehemmed
 Yüzinde lāmi'c olmuŧ nūr-ı Aħmed

119. Güzel olduġına ġāyet ol āfet
 Yiter aŧıyla çeŧmi āña hücçet

120. Bu ġönlüm ŧehri içre hākim oldur
 Bu cānum cān u dilden āña uldur

121. Niçün āl idüben ġönlümü ol yār
 İder zulum ile gice ġündüz āzār

122. O lāle-ruħ çü āl-i Muŧafādur
 Aña āl ile cevr itmek hāfādur

Der-Medḥ-i Kāzī-zāde ‘Alī Çelebi

123. Birisi dahı dildāruñ ‘Alīdür
Seḥā vü cūdda gūyā ‘alīdür
124. Olupdur Döldül-i ḥüsne süvār ol
İdüpdür tiġ-i cevrin Zü’l-feḳār ol
125. İki bölmek dilerse ol seni ger
Turup meydānda ey dil sineñi ger
126. Olupdur Kāzī-zāde ol cüvān-baḥt
O şāha tāc-ı kevdür āsumān-taḥt
127. Kaşımı Kāzī-yü’l-ḥacāt gūyā
Yazupdur ḥüccet-i ḥüsnine imzā

Der-Medḥ-i Sipāhī-zāde ‘Aṭā Beg

128. ‘Aṭā Begdür biri ibn-i Sipāhī
Dem-ā-dem itdürür ‘uşşāka āhı
129. Aña bu ḥüsn ü bu ḥulḳ u cemālī
‘Aṭā itmiş Ḥudā-yı Lem-yezālī
130. Güzellik mülkine begler begidür
Niçe begler begi bil ki yeñidür
131. Taşınup ğamzelerden tiġ ü ḥaṅcer
İrişüp cevr ile cānuma şaṅçar
132. Kulumı çignedür esb-i cefāya
Niçün raḥm eylemez bu ben gedāya

Der-Medḥ-i Selāmlı-zāde

133. Selāmlı-zāde birisi Memişdür
Cefāsın baña maḥşûş eylemişdür
134. İder her ḥaş u ‘ām ile kelāmı
Gelür geçer baña virmez selāmı

135. Utanur öyle beñzer buncadur ol
Dağı açılmadıķ ter-ğonçedür ol
136. Gören kimse anuñ kaç u gözini
Umıdur hayret alur kend'özini
137. Hüdâyâ 'ömrin eyle cāvidānī
Cihānda pīr idesin ol cüvānı

Der-Medh-i Hālīl Bālī

138. Birisi dağı dildāruñ Hālīldür
Vefā vü mihri ben kula kālīldür
139. Görinür Ka'be-i hüsünde her dem
Lebi Merve haķıçün 'ayn-ı zezem
140. Varup mihmānı olsam bir gice ben
Şafālar sürer idüm cān u dilden
141. Hālīlüm dōst olma düşmene gel
Dilerseñ saña ta'n itmeye bu el
142. Yapuban Ka'be-i cevri ni ol cān
Dil ü cān Ka'besini kıldı vīrān

Der-Medh-i Hayder Bālī

143. Biri bir dil-rübādur nāmı Hayder
Göñüller kaptada şīr ü ğazanfer
144. Kazıyup şevk ile kaç u seri ben
Anuñ 'ışkıyla oldum Hayderī ben
145. Işıkveş tekye-i 'ışkında el-haķ
Yürürem başı kaba yaluñ ayak
146. Beni yanından ırmasın o dil-ber
Gerekdür çün 'Alī yanında Kānber

147. ‘Alīlük eyleyüp ey şâh-ı heft-der
Ġam elinden iriş kuluñı kırtar

Der-Medh-i Güzel Memî Bālî

148. Birisi dahı dildaruñ Memî Şâh
Olupdur milket-i hüsne bugün şâh

149. Melâhat Mısrı içinde görenler
Didiler Yûsuf-ı Ken‘âna beñzer

150. Dirîgâ uğrayuban iftirâya
Düşüpdür nâ-gehân çâh-ı belâya

151. Olup Ya‘kûbveş maḥzûn her dem
Akıdur yaş yirine ḥûn her dem

152. Murâdum bu gice gündüz Ḥudâdan
Ḥalâş eyleye bu bend ü belâdan

Der-Medh-i Bahâdır-zâde Sinân Bālî

153. Sinân Bālî biri ibn-i Bahâdur
Göñüller kapmada gâyet bahâdur

154. İdüben ben kula her demde ḥışmı
Döker kanum yire ḥûn-rîz-i çeşmi

155. Sinândur nâm ile ḥüsn ile Yûsuf
Benümle söylemez idüp te’errüf

156. Dile gönderse gönderen sinânum
Siper eyler idüm aña bu cânım

157. Odur çün dil-rübâlaruñ dilîri
Yaraşur cân u dil olsa esîri

Der-Medh-i Sipâhî Sinân Bālî

158. Sipâhîlerde birisi Sinândur
Kaşı yâ kirpügi sehm ü sinândur

159. Dilā gün gibi ol ğāyet güzeldür
Bu şehir içinde ra' nā pek güzeldür
160. Çeküben ğamzesi tîġini ol şāh
Yüregümi yarar anuñla her ğāh
161. Kaçan kim binse şive atına ol
Anuñdur hüsn meydânında öñdül
162. Dil-i bīmārum olurdu yine şaġ
Aña tīmār ideydi ol yüzi aġ

Der-Medh-i Kefş-ger Dermānlı-zāde

163. Biri Dermānlı-zāde bir güzeldür
İderse derdüme dermān muħaldür
164. Dilā başmağçılık olmuş aña kār
Eger başmağ gerekse pāyine var
165. Olup durur katı üstād-ı kār ol
İder her işini bir yādigār ol
166. Olur ğāyet de aġyāra vefādār
Bize de kıl dir isem müşte kaçar
167. Olupdur necm kebkeb aña gök gön
Birer çiriş çanaġı ay ile gün
168. Raķibe ignesi gibi egilür
Bize geldükçe dikine dikilür
169. Çiriş geçinür aña gerçi çokdur
Velīkin birisine mihri yokdur

Der-Medh-i Mü'ezzin Aħmed

170. Adı Aħmed mü'ezzinlerde biri
İdüpdür ' ışkı bu cānumda yiri

171. Siyeh-çerde vü gendüm-gün güzeldür
 Қаşı gözi қараса bi-bedeldür
172. Bilālvār eylese Dāvudī elhān
 İşidenler virür āvāzına cān
173. Muḥammed Muṣṭafā ḥaḳḳı ol Aḥmed
 İşiginden beni eylesün red
174. Görenler cāmi‘ -i ḥüsninde ey dil
 Didiler zūlfine miskīn-selāsıl

Der-Medḥ-i Ḥalīm Bālī

175. Ḥalīm Bālī birisi Ḳurd-zāde
 Bu cānda ‘ ışkı anuñdur ziyāde
176. Yavuz degül қoyun gibi selīm ol
 Olup durur anuñ için ḥalīm ol
177. Yavaşlık eyler ol aḡyāra her bār
 Baña geldükçe ol olur cefākār
178. Umaram ey gönül Ḥayy [u] Ḥalīmi
 Müyesser eyleye vaşl-ı Ḥalīmi
179. Dil ü cān ala dadını lebinden
 Bula ‘ ālem murādını lebinden

Der-Medḥ-i Ḥacı Bālī

180. Birisi Ḥacı Bālīdür nigāruñ
 Şekerden tatlıdur la‘ li o yārūñ
181. İrişsem Ka‘be-i vaşla du‘ ācı
 Baña dirler idi her demde Ḥacı
182. Yüzini görür ise ḥacılar ger
 Diyeler şevḳ ile Allāhu ekber

183. Yüzi açılmaduk ehl-i hayâdur
Göñül virmek aña ey dil revâdur

184. Şorarsañ vaşlını baña nicedür
Bil ey dil hacc-ı ekberden yücedür

Der-Medh-i Uzun Bālī-zāde Memī Bālī

185. Uzun Bāl'oglı birisi Memīdür
Lebi cān derdmendinüñ emidür

186. Dilā 'aṭṭârlık olmış aña kār
Benefşe haṭṭı vü fülful beñi var

187. Şaçı müşg ü lebi kand ü mükerrer
İgen şirīn tatlu hūb dil-ber

188. Göñül sen umduğuñ mihr ü vefādan
Şakızın (?) çekdüm anuñ ummağıl sen

189. Yücedüp kāmēti servin firāz it
İlāhī 'ömrini anuñ dirāz it

Der-Medh-i 'İsī-zāde Memī Bālī

190. Memī Bālī birisi 'İsī-zāde
Lebidür 'İsī-şavtı gibi bāde

191. Yolında ölene cānlar virür ol
Dilā sen daḥı cehd it yolına öl

192. Ḥayāli (?) cān üstine cāndur
Bu cāndan sevgülü rūḥ-ı revādur

193. Bu ḥüsnüñ vaşfını gökde ger 'İsā
İşitse bende ola cāndan aña

194. Mesīḥāveş kaçan kim olsa güyā
Bu cānum mürdesini ider iḥyā

MİN Tetimme-i Ū

195. Bu āhir geldi ŧanmañ ola yatlu
Yimek ŧoñında yinür çünki çatlu
196. Buları eyledüñ çün yā İlähî
Serîr-i evc-i ħüsñüñ pâdişâhı
197. Cihân mülkinde dâ'ım müstedâm it
Müdâm ay yüzlerin bedr-i tamâm it

Münâcât-ı Fi'l-Ĥâtime

198. Murâdum bu durur ey dil Ĥudâdan
Emîn ide buları her belâdan
199. Nihâl-i kâmetini her birinüñ
Maşûn idivire bād-ı fenâdan
200. Turalar çarĥ-ı ħüsñ üstinde bunlar
Düşünce mihr ü meh yire semâdan
201. Olardan umaram 'uşşâk içinde
Yüzün döndürmeye ben bî-nevâdan
202. Beni yâd itmeyüben yâd ideler
Teraĥĥum idüben mihr [ü] vefâdan
203. Unıtma gice gündüz key ŧaĥın sen
Oları 'Adliyâ medĥ ü ŧenâdan

Sonuç

Hem sahip oldukları zengin ve renkli muhtevaları hem de yazıldıkları dönemin tarihi, coğrafyası, mimarisi ile kültürel ve sosyal yaşantısını aksettirmeleri bakımından oldukça önemi haiz olan ŧehrengizler, birçok ŧair tarafından tercih edilerek örneği verilmiş bir nazım türüdür. ŧehrengizler, başta İstanbul, Edirne ve Bursa gibi ŧehirler olmak üzere Abkır, Belgrad, Gümölcine, İŧtip, Mostar, Moton, Rodos, Siroz, Üsküp, Yenice ve Yeniŧehir gibi Rumeli coğrafyasında yer alan birçok ŧehir için de kaleme alınmıştır.

Rumeli coğrafyasında yer alan şehirler için yazılmış şehrengizlerden biri de daha önce varlığı bilinmediği için şehrengiz türü üzerine yapılan çalışmalarda hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan ancak bu çalışma vesilesiyle gün yüzüne çıkarılan *Karaferye Şehrengizi*'dir.

16. yüzyılda kaleme alınan *Karaferye Şehrengizi*, hayatı hakkında elde herhangi bir malumatın olmadığı Adli mahlaslı bir şaire aittir. 203 beyitten müteşekkil olan eser, mesnevi nazım şekliyle yazılmış olmakla birlikte eserin sonunda yer alan 6 beyitlik münacat bölümü gazel nazım şekline sahiptir. Eser, şehrengizlerin birçoğunda olduğu gibi aruzun Hezec bahrinin “mefâ‘lün mefâ‘lün fe‘ülün” kalıbı ile yazılmıştır. Tevhid, münacat, na‘t, bahar tasviri, sebep-i telif, güzellerin tavsifi, tetimme ve hatime olmak üzere sekiz bölümden oluşan *Karaferye Şehrengizi*, şehrengizlerdeki klasik tertibe uygun olarak tanzim edilmiştir.

Eserde hem Karaferye şehrinin sahip olduğu tarihî ve coğrafi güzelliklere değinilmiş hem de şehirde yaşayan yirmi güzel isimleri ya da meslekleri ile ilgili çağrışımlardan yararlanılarak tavsif edilmiştir. Bu güzellerin biri hariç hepsi beşer beyitle tavsif edilmiş olup bunlardan dördünün mesleği hakkında bilgi verilmiştir. Sade bir üslupla kaleme alınan *Karaferye Şehrengizi*'nde, tavsifi yapılan güzellerin bazıları sadece isimleriyle bazıları ise hem isimleri hem de atası veya lakaplarıyla zikredilmiştir.

Karaferye Şehrengizi, sahip olduğu zengin muhtevasıyla yazıldığı dönemin tarihine ve sosyo-kültürel hayatına ışık tutması bakımından önem arz etmektedir. Aynı zamanda Karaferye hakkında yazılan ikinci şehrengiz olma hüviyetini haiz olması bakımından önem kesbeden bu eserin gün yüzüne çıkarılmasıyla birlikte Rumeli coğrafyasında yer alan şehirler için yazılmış eserlere bir yenisi daha eklenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada kaynaklarda hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan ve varlığı bilinmeyen bir şehrengiz daha tespit edilerek araştırmacıların dikkatine sunulmuş ve bu alanda yapılacak yeni çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

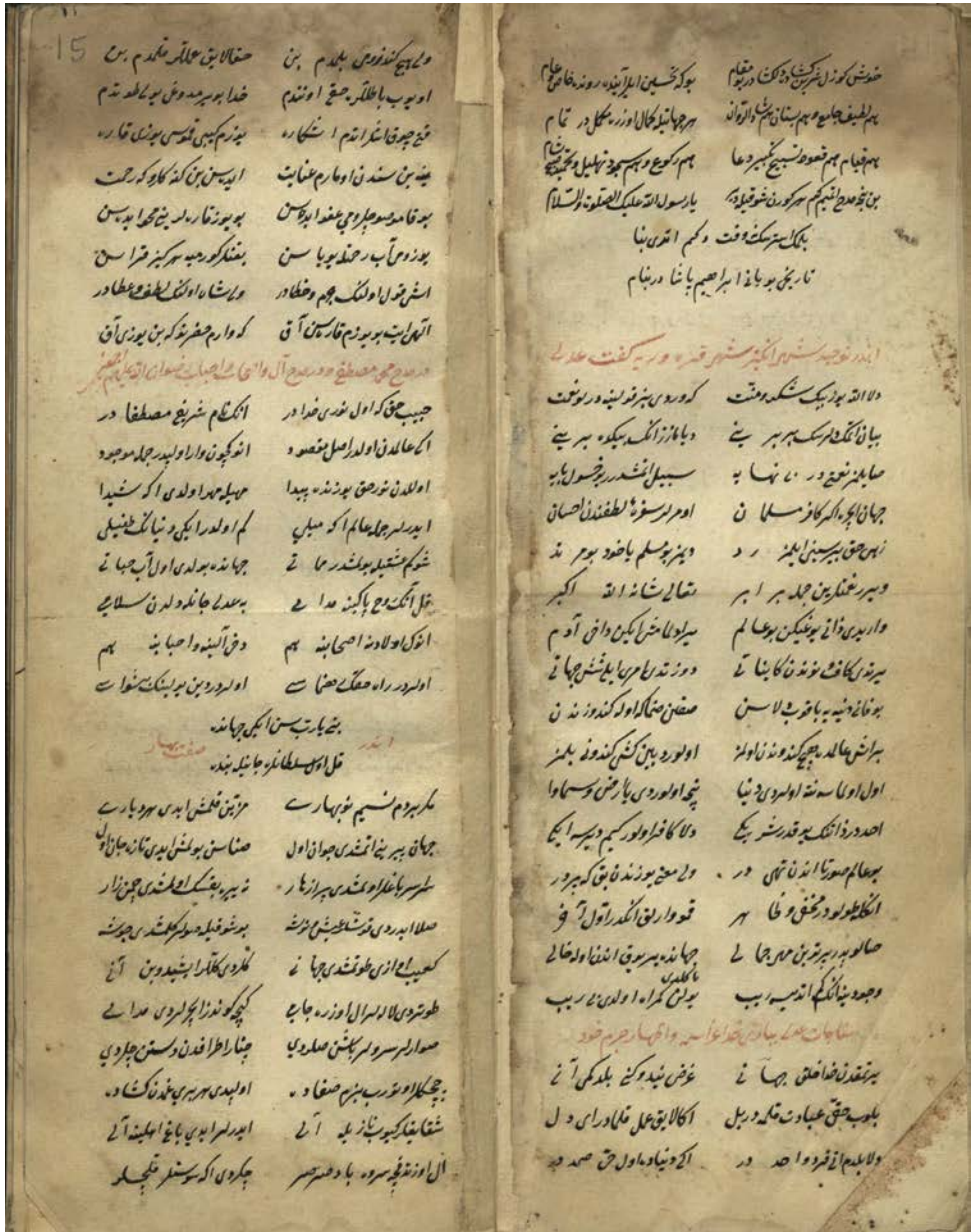
Kaynaklar

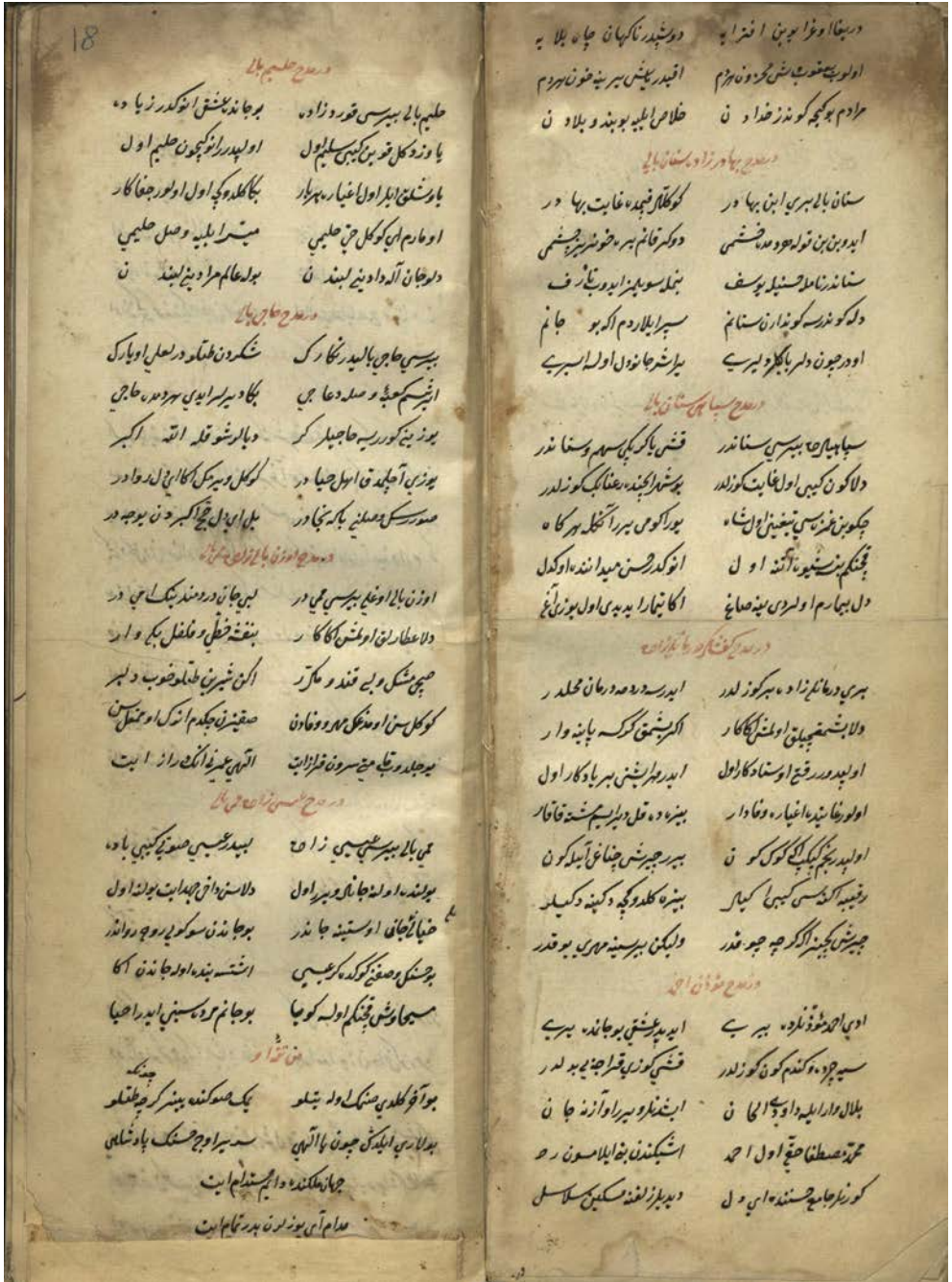
- Akkuş, M. (1987). *Türk edebiyatında şehir-engizler ve Bursa şehir-engizleri*. [yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, M. (2013). *Klasik Türk şiirinin anlam dünyası edebi türler ve tarzlar*. Fenomen Yayınları.
- Aksoyak, İ. H. (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-208602/gelibolulu-mustafa-ali-divani.html>.
- Aydemir, Y. (2001). Hâdî'nin Saray Şehrengizi. *İlmî Araştırmalar*, 12, 31-56.
- Aydinçe, N. (2017). Türk edebiyatında şehrengizler ve Balkan şehirleri. *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 1*. Gece Kitaplığı, 77-108.
- Ćatović, A. (2014, 12 Aralık). Adli, Hüsam Çelebi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/adli-husam-celebi>.
- Çakıcı, B. (2010). The shahrangiz of Shtip by Za'fi. *International Journal of Central Asian Studies*, 14, 95-107.
- Çavuşoğlu, M. (2012). Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey'in İstanbul Şehir-engizi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 17, 73-108.
- Göre, Z. (2017). Rumeli şehrengizleri ve bu şehrengizlerde Rumeli. *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri 1*. Gece Kitaplığı, 109-144.
- Kahraman, S. A. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi* (1. Cilt, 8. Kitap). Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplan (2014, 4 Mart). Cevherî, İbn-i Yemîn. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevheri-ibni-yemin>.
- Kaplan, Y. (2015). Seyrî ve Halep Şehrengizi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 14, 67-92.
- Kaplan, Y. (2018). Abdî ve Kütahya Şehrengizi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 4(3), 783-824.
- Kaplan, Y. (2019). Künûzî ve Kaşa Şehrengizi. *Dede Korkut, Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8(19), 178-202.
- Karaca, D. (2018). *Türk edebiyatında şehir-engizler "şehirler ve güzeller"*. [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaca, D. (2019). Şairi bilinmeyen bir Siroz Şehrengizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 428-44.

- Kaya, B. A. (2010). Şehrengiz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, s. 461-462). TDV Yayınları.
- Kılıç, F. (2014a, 22 Şubat). Adlî, Gazi Mustafa Paşa-zâde İbrâhim Bey. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/adli-gazi-mustafa-pasazade-ibrahim>.
- Kılıç, F. (2014b, 22 Şubat). Adlî, Şeyh Hasan Abdullah Efendi. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/adli-seyh-hasan-adlullah-efendi>.
- Kılıç, F. (2018). *Meşâ'irü's-Şua'râ*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036,asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0>.
- Kırkkılıç, A. (1994). Edirne şehrengizler ve şairleri. *Yedi İklim*, 47, 94.
- Kiel, M. ve Gara, E. (2001). Karaferye. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 24, s. 391-94). TDV Yayınları.
- Levend, A. S. (1957). *Türk edebiyatında şehir-engizler ve şehir-engizlerde İstanbul*. İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları.
- Mecmûa*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi "TY 10002", vr. 14b-18b.
- Tanrıbuyurdu, G. (2016). Beyânî'nin Sinop Şehrengizi. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 57, 1637-1661.
- Tezcan, N. (2001). Güzele bir şehrengizden bakış. *Türkoloji Dergisi*, 14(1), 161-94.
- Tıgılı, F. (2010). Klasik Türk edebiyatında şehrengizler ve Camiî'nin Manisa Şehrengizi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (39), 229-248.
- Tıgılı, F. (2020). *Türk edebiyatında şehrengizler*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tıgılı, F. (2021). Vizeli Behiştî ve Bursa Şehrengizi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61(1), 319-338.

Ekler

Adli'nin Karaferye Şehrengizi'nin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi "TY 10002" numaralı nüshasının ilk ve son varakları

18

در شرح صلح عالم

صلح عالم بالی بیسیس خود و زاده
بر جان بخشش انکار کرد زیاد
یا و زود کل تو بر کین صلح عالم
اولیدر زانو کچون صلح اول
یا و شلیق انرا اول اختیار بهر بار
بکاکله و کچ اول اولور جفا کار
او عالم این کو کل جن صلحی
میترا بلید وصل صلحی
دو جهان آرد او نیر لبند ن
بول عالم مراد نیر لبند ن

در شرح حاجی

بیسیس حاجی بالیدر نکار ک
شکر دن فطکو در لعل او یار ک
ایشیم کجی و صلح دعا جی
بکاد میر سرایدی هرودن حاجی
یوز نیک کور ریه حاجیلر ک
دیار شوقه الله اکبر
یوز ن آجیلدن اول حیا در
کوکل ویر سیک کانی ل و وادر
صدور سکی صلح نیر بکار بخاور
بله ابدال نچ کبر دن بوجه در

در شرح اوزن بالی اوزن

اوزن بالی اوزن بیسیس جی در
لیر جان در و مندی بنگ جی در
دلا عطار ن او شش کاکار
بنقته قطعی و غافل بیک و ار
چین مشک و لیر قند و ماکر
ان شیزین طلو صوب د لیر
کوکل سن او مدگی هر و وفان
صقینه بکدم انک او تمکل ن
یوجدر و قیل میسرون قزلزابت
التهی عیون انک راز ابیت

در شرح حسن زان

عی بالی بیسیس عیسی زان
لیر عیسی صوب کچی باو
یوننده اولنه جانل ویر اول
دلاسن دان جهاد بیت یون اول
خیا نر جانی او ستینه جاندر
بوجا ندن سوکوی روچ رواندر
بر شکی وصفی گو کده کوی عیسی
اشته ننده اوله جانن اکا
میج او شش قنکلم اوله کویا
بوجانم هر و سیسینی ایدر احیا

حق تعالی

بواقر کله ی صنگ اوله تیلو
یک صوکنده پینر کچر طغلو
بدراری ایلکدن جمان تهی
سدر اوج شنگ پادشاهی
جهان طغلو ده ایم شلم ابیت
مدام آس یوندر ن بر تمام ابیت

درینجا او غو بون افزایه
دوشیدر ناکه بانی چای بلایه
اولر بیست شش موزون هر دم
اقیدر بیس بیسین خون هر دم
مرادم بو کیم کو ندر خدا ن
طلاص لایه بو بند و بلاد ن

در شرح پادشاه و پادشاهان

ستان بالی بری ابنی بها در
کو کلار قیده غایت بها در
ایر دین بن تولو صود چشمی
دو کلر قائم بره خوشتر چشمی
ستاند زانلا سنیل یوسف
بنلر سو بیز ایو و ستار ف
دکه کو ندر سو کویان سنانم
سیر بلار دم اکبر بو جانم
اور حون دیر باکلر دیر سی
بیر شتر جان اول اوله سیر سی

در شرح سبک پادشاهان

سبک پادشاه بیسیس ستاندر
قشس یار کیم سهر و ستاندر
دلا کون کیمی اول غایت کوزلدر
پوشه کینده عفا ک کوزلدر
چکون غمز سی بنین ان شاه
یوز کوی میرا نکل هر کاه
چنگلم نر شویا آند اول
انوکدر حسن میدانده اوکل
دل بیهارم اولر و نیر صغانه
اکا نیهار ایددی اول یون نیر

در شرح کاف و کافران

برسی دغانه زاده بکر کوزلدر
ایر رسده مدد زمان مکلدر
ولایتش قلیق او شش کاکار
اکر شتی کرسه پانده وار
اولور در شیخ اوستا کاکار اول
ایدر دیر بیس بر یاد کار اول
اولور خانیده اختیار و فادار
بیزه ده قل دیر بیست خاقانار
اولیدر بیک کیم کون کون
بیر جیش جفا نر اول کون
رانیه اکر کسی کیمی کیمار
بینه کله و کچ کینه کیمار
جیش کینده اگر چه جو قدر
ولیکن بیسیس هر ی بو قدر

در شرح مؤمنان

اوی ایزه شوقه نلور
بیر سیس
سید چو ده کندم کون کوزلدر
قشس کوی قشرا جید بولدر
بلال وار ایلد او کچالمان
ایر شندلر ویر اولر زان جان
محمد مصطفی حق اول احمد
اشکندن ننه ایلامون ره
کوزلر جامع شنده ایل
دیر بلر لغت سکین سکا سل